

EQUIDADE DE XÉNERO

UN ANIVERSARIO DE CORES

INTRODUCCIÓN SOBRE A ORIXE

Esta proposta didáctica ten a súa orixe no proxecto internacional Conectando mundos. Moitos mestres e mestras pedíranos poder dispor das actividades que aparecían na plataforma on-line de Conectando mundos para poder levalas a cabo nos seus centros independentemente das fases, dos calendarios e do proceso cooperativo con outras escolas.

Mantivemos as animacións, as liñas argumentais e os niveis de

contido, e adecuamos as actividades ao novo contexto fora da plataforma on-line para que poidades levalas a cabo con éxito.

Recomendámosvos unha lectura desta guía, que vos facilitará pistas para o desenvolvemento das diferentes actividades que se propoñen, e ideas para profundar en determinados aspectos e temas.

Máis información na web www.conectandomundos.org

Índice

Resumo da animación, obxectivos e temas	3
Indicadores de avaliación de competencias	4
Actitudes do profesorado currículo oculto	5
Pautas metodolóxicas para o desenvolvemento das actividades	6
Para profundar	15
Glosario	20
Bibliografía	22

Resumo da animación, obxectivos e temas

Hoxe é un día especial, Abi celebra o seu sétimo aniversario. Na súa casa van organizar unha gran festa. Mamá preparará unha merenda e un gran pastel. Haberá xogos, regalos. Virá a súa familia, seu curmán, súas tías, a avoíña... Mais a Abi só lle preocupa unha cousa, e é algo que leva pedindo desde hai moito tempo.

Obxectivos

- Desenvolver a propia identidade: cómo somos, cómo nos ven
- Recoñecer sentimentos, expresalos e empatizar cos demais
- Desenvolver a alteridade: o respecto para coa diferenza, o respecto para coa outra persoa
- Vincular ao ambiente máis próximo para visualizar a desigualdade de xénero: traballar coas familias
- Traballar pola mudanza cara unha sociedade igualitaria
- Favorecer a educación emocional
- Visualizar, sentir e desmontar os estereotipos de xénero

Abordaxe prioritaria da liña de traballo

- Fomentar a empatía
- Poder expresar os sentimentos independentemente da cultura e do xénero
- Non existen diferenzas nas nosas emocións (todos choramos...)
- Identificar papeis e estereotipos para evidenciar a igualdade de dereitos (traballo reprodutivo, feminización das profesións) a través de historias familiares
- Analizar xogos populares e as súas cancións

Temáticas

- O día do teu aniversario
- Sentimentos e emocións: esperanza, alegría, frustración, empatía
- A distribución de tarefas ao nivel familiar
- A xenerosidade e a amizade
- As historias familiares, cancións e xogos populares
- As profesións

Indicadores de avaliación de competencias

Competencia lingüística

- Comprensión global do texto.
- Identificación das ideas principais e secundarias.
- Diferenciación de feitos e opinións, de contidos reais e fantásticos.
- Uso do vocabulario específico.
- Escoita activa.
- Participación e respecto pola estrutura da conversa.
- Expresión con ritmo, pronunciación e entoación.
- Fluidez e riqueza expresiva.
- Presentación clara e ordenada.
- Resposta a preguntas tras unha presentación.

Competencia emocional, social e cidadá

- Valorización das linguas como medio de comunicación e entendemento.
- Identificación e recusa de calquera tipo de prexuizos.
- Defensa dos dereitos humanos.
- Análise de causas, interrelacións e riscos.
- Escoita activa.
- Respecto para coas obras e coas opinións dos demais.
- Colaboración nas tarefas de grupo.
- Cumprimento dos acordos adoptados.
- Expectativas positivas para co traballo do grupo.
- Coñecemento e aceptación de todos os compoñentes do grupo.
- Actuación flexíbel, dialogante en situacións problemáticas.
- Elaboración de normas da aula.
- Análise das consecuencias do incumprimento da norma.

Competencia artística e cultural

- Presentación multimedia dun contido.
- Gozo da expresión artística.
- Orixinalidade ou inventiva nas respostas.

Competencia aprender a aprender

- Selección e preparación de materiais.
- Autocontrol da atención e perseveranza na tarefa.
- Busca de alternativas.

Actitudes do profesorado: currículo oculto

O desafío para a comunidade educativa con relación á igualdade de xénero, é o de tratar que – de forma non intencionada – sexa transmitida a través de comentarios, bromas ou diferenzas de trato, expectativas diferentes sobre os resultados escolares que poden influír na asimilación dos estereotipos e papeis tradicionais.

O profesorado, por tanto, debe reflexionar sobre qué está a reforzar de forma inconsciente (currículo oculto) e qué modelos está a transmitir ao seu alumnado.

Propómosvos observar:

- Comentarios sobre o físico, a roupa ou o bo comportamento dirixidos ás nenas, e sobre a intelixencia, o aspecto desaliñado, a sucidade ou o mal comportamento dirixido aos nenos.
- Bromas: as súas bromas aluden a estereotipos?
- Diferenza de trato:
 - Somos máis permisivos cando un neno alborota que cando o fai unha nena?
 - Nas nenas foméntase a expresión de emocións, mentres que os nenos son coartados ou ridiculizados?
 - Permítese a expresión de rabia nos nenos e na nenas inhíbese?
- Expectativas diferentes sobre os resultados escolares:
 - Esíxelles o mesmo rendemento e esforzo a nenas e nenos?

Cando un neno fai algo mal, considérase que errou, dedícaslle atención e apoio, e é convidado a repetilo. Se é a nena a que o fai mal, dáse por feito que por ser nena ía fallar e non é convidada a repetilo.

- Outros aspectos a analizar con relación ás expectativas:
 - É utilizado o mesmo ton de voz se nos diriximos a unha alumna ou a un alumno?
 - A quen diriximos máis a ollada cando falamos, aos nenos ou ás nenas?
 - Reaccionamos de igual forma cando demanda afecto e contacto físico o neno ou a nena?
 - Pídese aos nenos que realicen traballos máis pesados e ás nenas máis lixeiros?
 - Faise o mesmo número de preguntas a nenos e a nenas?
 - Son reprendidos por igual?
 - Fálaselles por igual?
 - Pídese máis axuda ás nenas para ordenar, limpar, decorar...?
 - Pídese máis axuda aos nenos para a organización, encárganelles as tarefas de responsabilidade...?

Fonte: http://www.oei.es/genero/documentos/niveles/Educacion_Infantil/Coeducacion_en_ElInfantil.pdf

Pautas metodolóxicas para o desenvolvemento das actividades

Pautas para os diálogos

Nesta proposta didáctica queremos facer énfase no diálogo, no debate, no intercambio de opinións, no interese e no respecto coas opinións dos demais. Para iso, suxerimos preguntas que xeren debate e reflexión.

O fío condutor do diálogo é o seu día de aniversario. Data moi especial, en que todos e todas se senten especiais. Cada centro escolar ten a súa propia dinámica para a celebración dos seus aniversario. A historia de Abigail axudaranos a coñecer cómo son os aniversarios en cada unha das familias, tendo en conta as diferenzas culturais.

Para recoller as conclusións

Propómosvos que as conclusións que vaiades obtendo nas diferentes actividades e debates, así como os debuxos, enquisas, etc., os recompiledes en cartolinas para construír un mural que vos sirva como recordatorio dos temas e actividades traballados.

A caixa de urxencias dos afectos

Páx. 3

caderno de actividades

Esta dinámica servirá para poder tomar conciencia, de forma divertida das nosas propias emocións e das emocións dos demais. Fornecemosvos “a receita” que podedes utilizar cos nenos e coas nenas, así como preguntas xeradoras e orientacións para tomar conciencia das nosas propias emocións e pautas para entender a emocións dos demais. As pistas e a caixa de urxencias dos afectos son unha estratexia transversal a utilizar en calquera momento, máis alén desta proposta.

Receita da caixa das urxencias dos afectos

Na caixa podedes encontrar as cinco apócemas da felicidade, que necesitan dos vosos afectos e boas relacións en casa e na escola para faceren efecto:

- Bote dos beixos. Dentro deste bote, podedes encontrar beixos que poden ser utilizados en calquera momento en que necesitedes demostrar canto queredes os membros da vosa familia ou que vexades que algún membro da familia o necesita para se animar.
- Luva acariciadora. Se vedes alguén un pouco triste e necesita dalgún mimo, colocádesvos a luva e... a acariciar!
- Apósitos adhesivos do perdón. Se nalgún momento dixestes algunha cousa fea a alguén e queres rectificar, cólalle o apósito adhesivo do perdón na súa man e con certeza perdoarvos.

- Bolsa vomita-gritos. Se vos anoxades con alguén e o que vos ape-tece é gritar ou dicirlle cousas feas, non o fagades, porque des-pois vos arrepentiredes. Mellor apaña a túa bolsiña, abrídea e gri-tade todo o que queirades dentro dela. A vosa rabia desaparecerá rapidamente.
- Libriño de afectos. Este libriño ten mensaxes especiais que pode-des utilizar:
 - “Quérote”... porque vos apetece.
 - “Consólote”... porque vedes algún familiar triste.
 - “Facemos as paces?”... porque discutistes.
 - “Un sorriso”... porque é o mellor regalo que pode ser feito.

Nota sobre su construción: utilizar materiais reais, como botes de xarope, xiringas, algodón, apósitos adhesivos, caixas de medica-mentos (para gardar o libriño dos afectos ou os apósitos adhesivos), bolsas, lambetadas como beixos, etc...

Tomar conciencia das propias emocións

Para identificar as propias emocións é necesario desenvolver unha conciencia emocional e preguntarse:

- O que estou a sentir “aquí e agora”?
- Cales son as causas (internas ou externas) que me fan sentir isto?
- O que fago ou como me comporto como consecuencia do que sinto?
- E o meu corpo, que fai e que me quere transmitir?

Tamén será necesario reflexionar sobre situacións emocionais vivi-das e tratar de identificar as emocións e preguntar e escoitar a opi-nión dos demais sobre as emocións que observan nun mesmo. De-berá evitarse culpar os demais ou as circunstancias e ir asumindo a propia responsabilidade das nosas emocións.

Comprender as emocións dos demais

Capacidade para percibir con precisión as emocións e perspecti-vas dos demais e de implicarse empaticamente nas súas vivencias emocionais.

Para comprender as emocións dos demais é necesario:

- Aceptar que os demais teñen tanto dereito coma min a sentilas.
- Se se xulgar conveniente, expresar o que se percibe que lles ocor-re emocionalmente.
- Compartir co outro a súa emoción e ofrecerlle comprensión, apoio ou axuda.
- Se a emoción percibida é un pouco adversa ou negativa, coidar a relación evitando provocala ou activala máis.
- Facilitar a comunicación asertiva.

Quen fai o que na súa festa de aniversario?

Páx. 5

caderno de actividades

Na ficha sobre tarefas do lar, poden ser anotados previamente outros ítems máis característicos da zona ou da realidade cultural en que se vive. Recoméndase que se realice coa axuda da familia.

Unha vez completada, na aula serán contabilizadas as tarefas que fan as mulleres (incluídas avoas), as que fan os homes (incluídos avós), as que fan os nenos e as que fan as nenas. É importante analizar qué tipo de tarefas domésticas realizan os nenos e nenas, ou súas irmás e irmáns e concluír sobre a importancia de todas as persoas da familia colaborarmos nas tarefas do lar.

Fornecemos información referente aos conceptos de traballo *reproductivo* e *produtivo*, así como esclarecementos sobre o que entendemos por xénero e sexo a modo introdutorio ou como axuda ao debate.

Preguntas para guiar a análise

Comparede as vosas enquisas. En que se parecen? Hai diferenzas? Quen é a persoa que fai máis cousas? Por que? Son as nais responsables das tarefas de casa? Tede en conta as diferentes realidades familiares dos nenos e nenas, a enquisa debería adaptarse aos contextos en que vos movades, mais tentar evidenciar as desigualdades que existen na distribución de tarefas do lar.

As mulleres limpan e cociñan mellor e por iso tócalles a elas? Os homes non saben pór a lavadora? Por que? As mulleres e os homes son diferentes e teñen que facer traballos diferentes? As mulleres son as que teñen que coidar dos fillos ou fillas? As nenas fan a cama e os nenos non? É xusta esta situación? Que podemos facer para mudala?

O que entendemos por traballo produtivo / traballo reproductivo

En xeral, as mulleres participan nas estruturas produtivas de diferentes formas: Son produtoras de bens e servizos para o mercado tanto na economía formal, como na economía informal ou somerxiada. E, ademais, son produtoras de bens e servizos non comerciais a través da produción doméstica e de subsistencia.

O traballo reproductivo ou traballo doméstico debe ser considerado como referente imprescindible para comprender a actividade económica no conxunto de todo o proceso de produción. O traballo doméstico ou reproductivo comprende:

- As tarefas do coidado do lar e da familia (tarefas domésticas, de mantemento e coidado das persoas ou asistenciais).
- O conxunto de actividades realizadas como mediación entre a familia e os servizos que as diferentes institucións públicas ofertan á cidadanía: xestión dos servizos educativos, sanitarios, de lecer, etc...
- O conxunto de tarefas derivadas da administración, xestión do doméstico, tarefas burocráticas. O traballo reproductivo non só se

limita ao espazo do lar, aínda que este constitúe o núcleo principal en que se desenvolve, senón que se debe ter en conta o feito de que numerosas tarefas se materialicen nun espazo familiar comprendido tanto dentro como fóra do lar.

O traballo produtivo refírese á produción de bens e servizos para o mercado e a súa realización é remunerada. Contabilízase no Produto Interior Bruto (PIB). Nel non se inclúen nin a economía informal ou somerxida nin o traballo doméstico, realizados ambos maioritariamente por mulleres.

Diferenza entre sexo e xénero

Emprégase o termo **sexo** para facer referencia ás características anatómicas e fisiolóxicas propias do varón e da muller, e **xénero** cando nos referimos a actitudes e capacidades que son atribuídas a cada sexo, que son consecuencia do papel que socialmente foi destinado a cada un deles, chegando a constituír estereotipos culturais respecto ao que cada sociedade espera tanto dos homes como das mulleres.

É o feito que tales comportamentos non dependan da herdanza ou da bioloxía, o que posibilita que a escola como axente de mudanza e de transmisión da cultura propia da sociedade en que está inmersa, teña un papel esencial na adquisición por parte do alumnado dos papeis sexuais.

A avoa Manuela quería ser condutora de trens

Páx. 9

caderno de
actividades

Debate sobre as cores e os xoguetes

O debate sobre as cores rosa e azul, e sobre os xoguetes, continúa a estar en vigor. Para animar o debate propomos as seguintes preguntas: Todas as nenas gustan do rosa? Por que? Todos os nenos gustan do azul? O que ocorre se un neno gusta do rosa? Por que? Hai xoguetes de nenas e xoguetes de nenos? Por que? Por que credes que ocorre isto?

Para analizar os debuxos dos seus cuartos

Ao presentar de forma anónima os seus cuartos, as preguntas deberán realzar o debuxo: Que é o que vos gusta máis deste cuarto? Que cousas tedes iguais? Credes que é de mozo ou de moza? Por que?

Propómosvos unha lista de obxectos que poderíamos encontrar nun cuarto destas idades e que pode facilitar a reflexión e a visibilización dos estereotipos.

- Sabas con debuxos de fútbol, de princesas, de superheroes...
- Colonia con cheiro a amorodo
- Libros de animais
- Mural de xogador de fútbol
- Berce pequeno de madeira
- Coche teledirixido
- Encerado
- Barco , coche...
- Computador
- Lámpada con formas: animais, transportes...
- Globo terráqueo
- Caderno para pintar
- Espello
- Boneca
- Un instrumento de música
- Unhas zapatillas de ballet
- Caixa de panos de papel
- Mecanos, xogos de construción
- Mochilas con formas ou debuxos.
- Botas de fútbol

O xogo e os estereotipos de xénero

Na actualidade, ninguén cuestiona que a mellor ferramenta con que se conta para orixinar a aprendizaxe infantil, é a súa propia actividade, o **xogo**.

A través del, o neno e a nena van interiorizando as pautas socioculturais que os rodean, aprendendo os coñecementos que a súa cultura acumulou ao longo dos séculos, os seus valores, así como as funcións que a cada membro da sociedade se atribúe.

O xogo simbólico, característico nas nenas e nenos de idades comprendidas entre 3 e 7 anos, xoga un importante papel nesta imitación de modelos. Os nenos e nenas reproducen as escenas cotiás de comunicación e relación que viven a diario, sendo reproducidos papeis sociais que as persoas adultas desempeñan na vida, dándose así unha aprendizaxe natural e espontánea dos papeis impostos a cada sexo. Observando os xogos espontáneos das nenas e nenos, podemos ver que os contidos deles varían segundo os sexos. Na nena, hai xogos máis tranquilos e xoguetes menos variados (bonecas, xoguetes domésticos...). No neno, hai xogos máis físicos, bruscos e xoguetes máis variados. Os nenos preferirán xogar a guerras, seren pilotos, bandidos, etc..., escollerán como colegas de xogo os do seu mesmo sexo, e, se deixaren intervir algunha nena, será vítima dun rapto, e os “valentes” compañeiros salvarana.

A qué xogan as nenas

- Xogo simbólico: imitan accións e tarefas relacionadas coa muller e co modelo reprodutor.
- Xogos rítmicos: a roda.
- Xogos repetitivos: corda, botar a pelota, elástico...
- Xogos de actividade lóxica: crebacabezas. Construcións, pintura.
- En xeral, son xogos de pouca mobilidade, sedentarios, pasivos, realizados en espazos reducidos.

Qué actitudes desenvolven

- Docilidade, timidez, non competitividade, submisión, conformismo, tranquilidade servizo, xenerosidade.
- Cooperación, inhibición, concentración, desenvolvemento intelectual.
- Imitación de papeis tradicionais, ritmo e coordinación de movementos.

Cómo inflúen na aprendizaxe dos papeis sociais de xénero

- Asunción da maternidade e do traballo doméstico.
- Identifícanse con profesións estereotipadas: enfermeira, secretaria, mestra, limpadora.
- As nenas optarán por profesións femininas.

O non permitir que os nenos realicen estes xogos implica como aprendizaxe o desprezo dos deberes ou funcións paternas, a infravaloración do traballo doméstico, impide o desenvolvemento de actitudes e condutas que estes xogos desenvolven ou favorecen e lévaos a valorizar como menos prestixiosas as profesións de enfermeiro, secretario, mestre, por consideralas máis propias da muller.

A qué xogan os nenos

- Xogos de mobilidade, persecución, loita e forza.
- Xogos de construción: coches, mecanos.

Qué actitudes desenvolven

- Competitividade, agresividade, investigación, habilidade física, risco, manipulación, protagonismo, seguridade, creación, violencia, dominio espazo-temporal.

Cómo inflúen na aprendizaxe dos papeis sociais de xénero

- Oriéntaos para profesións “prestixiosas” como a construción, a técnica, a investigación, a mecánica, etc.
- Os nenos optarán por profesións tipicamente masculinas.

Nos tempos de nosas avoas e avós...

Páx. 11

caderno de actividades

Sobre profesións e estereotipos: “Muller coidadora” e “home mantedor”

Ás veces, no momento de escoller unha profesión, tamén inflúen estereotipos como o de “muller coidadora” e “home mantedor”, que se filtran a través de numerosos contextos que chegan ao noso alumnado e que van desde as imaxes dos libros de texto até os anuncios televisivos, a publicidade de xoguetes, etc. ou comentarios como os seguintes:

Moi ben, rapaz! Se continuas a obter estas notas, de maior poderás facer cousas en que gañes moito diñeiro.

Olla, fillo, se non estudares, terás que encontrar un traballo; non pensarás que a túa familia vai vivir do aire.

Non perdas o tempo en facer a túa cama, que xa a fará túa nai, e ponte a estudar inmediatamente.

Se non es ordenada agora co teu cuarto, qué será de ti cando teñas que levar unha casa.

O estereotipo de “muller coidadora” inflúe nas nenas, de maneira que limita a imaxe que elas teñen de si mesmas como profesionais autónomas. É un estereotipo asociado ao modelo de familia tradicional, que identifica a nai (e as mulleres en xeral) como única coidadora e que lle dificulta verse formando outros tipos de familia en que un grupo de persoas se coidan entre si, colaboran na realización das tarefas domésticas e ao mesmo tempo exercen unha profesión.

O estereotipo de “home mantedor”, por súa vez, ás veces inflúe nos nenos, de maneira que non lles é a fácil verse a si mesmos como seres autónomos capaces de se coidar e de coidar, porque non conseguen imaxinar os beneficios deste tipo de situacións. Probabelmente, esta é unha das razóns por que os mozos continúan a acceder con dificultade a profesións en que é fundamental o coidado doutras persoas, xeralmente dependentes, como enfermaría, coidado de persoas maiores, profesorado do ensino infantil, etc.

A imaxe física e a profesión

Noutras ocasións, unha “imaxe” física determinada aparece como un requisito explícito para exercer unha profesión. Son traballos en que, en maior medida, son seleccionadas mozas para realizalos (modelos, azafatas dalgúns eventos, etc.) que se deben axustar a unhas medidas, formas, vestido, peiteado e faces que non son en si mesmas relevantes para realizar con eficacia o traballo, mais que, porén, adoitan coincidir cunha imaxe estereotipada que, aparentemente, é atractiva para os homes.

De igual maneira, tamén habería que convidar os mozos a reflexionaren sobre isto, animándoos a pensar sobre o que hai por detrás desa actitude de moitos homes, para os cales os actos das mulleres se consideran na medida en que se axustan a un patrón estético fixo

e onde isto se converte no máis importante, prevalecendo mesmo por cima da eficacia do traballo que se realiza.

Superar estes estereotipos pasa por abrir espazos en que nos imaxinarmos con liberdade e dar liberdade á creatividade. Por iso, é interesante desde as aulas:

- Favorecer unha representación, desde a infancia e até o Bacharelato, de mulleres e homes en diferentes profesións, procurando ademais que nestas representacións sexan cuestionados os estereotipos
- Integrar nos contidos que damos ao noso alumnado a historia das mulleres, de forma que o alumnado poida observar que sempre houbo mulleres dedicadas á medicina, á ciencia, á música, á arte... e a todo tipo de profesións. E que tamén poidan descubrir homes que se dedicaron á danza, á decoración, ao coidado, etc.
- Asociar as profesións coas capacidades e desexos de cada persoa, evitando que aparezan vinculadas a opcións sexuais, prototipos de beleza, etc.
- Mostrar imaxes de mulleres e homes a realizaren tarefas de coidado para si mesmos e para a familia.
- Mostrar imaxes de mulleres e homes que traballan polo benestar do grupo social en que viven.
- Coidar de que na sala de aula sexan realizadas tarefas de responsabilidade en que participen mozos e mozas: recoller materiais, coidar as plantas, decorar a sala de aula, etc.
- Coidar de que na sala de aula mozas e mozos teñan acceso a todos os materiais técnicos, artísticos, científicos, literarios, etc. dispoñíbeis, e incentivalos á súa utilización.
- escoitar os mozos e as mozas; incentivar que exploren os seus desexos e capacidades, tentando que tanto uns como outras fallen desde si.

Fonte: http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/m6/los_estereotipos.html

Os xogos populares

Páx. 14

caderno de actividades

A sociedade condiciona os pensamentos das persoas a través dun proceso de socialización polo cal se asimila inconscientemente a cultura a través da familia e da escola. As características, comportamentos, personalidade... en definitiva, a forma de ser, ten unha explicación como construción cultural, isto é, do aprendido.

En moitas ocasións dise: “os nenos son máis fortes, mais máis nobres”, ou “as nenas son máis intelixentes, mais máis perversas”. Este tipo de mensaxes son a base dunha rede de valores e crenzas sobre os cales a identidade é construída.

En cada sociedade, ese proceso de socialización fai que as persoas sexan incluídas no xénero masculino ou feminino, desdobrando con iso unha cultura en concreto. Foméntanse así unha serie de valores para ambos os sexos, os cales determinan os nosos pensamentos,

formas de ser, apreciacións, reflexións... condicionando a aparición de “papeis” estereotipados por sexos. As cancións populares son un exemplo vivo dos papeis estereotipados por sexo, e que se transmitiron de xeración en xeración sen ser conscientes da mensaxe transmitida... Propomos evidenciar cos nenos e nenas estes estereotipos a través das cancións populares e reconstruír as mesmas cunha abordaxe de igualdade.

Para vos facilitar a tarefa, propómosvos que escollades entre dúas cancións populares, se analice a letra da canción e se reinvente. Xuntámosvos vídeos para ver cómo se danza. Animámosvos a buscar cancións populares da zona e a traballalas.

Fonte: <http://rabida.uhu.es/dspace/bitstream/handle/10272/5351/b16450176.pdf.txt;jsessionid=72619FF5D5AB82DB04C624591DFE2B2B?sequence=3>

Para profundar

Outras temáticas vinculadas á perspectiva de xénero e igualdade

A historia de Abi permite tratar outros aspectos que non aparecen nas actividades, mais que están profundamente interrelacionados desde a perspectiva do xénero e da igualdade.

Modelos de familia

Miñas tías xa chegaron e trouxeron meu curmán pequeno. Que alegría! É moi divertido porque ten dúas mamás.

Cada vez hai máis alumnado que pertence a familias distintas á nuclear tradicional. Estas novas configuracións familiares e o seu funcionamento mudan de forma rápida e diversa. Isto, en moitas ocasións, dota as familias de maior complexidade, mais non as converte, necesariamente, en familias problemáticas, ou marxinais. Tal como constata nas súas investigacións Golombok (2006), o que realmente inflúe sobre o benestar psicolóxico e o desenvolvemento dos nenos é a calidade de vida familiar e non a estrutura familiar en si mesma.

Vivir nun tipo de familia ou outro e convivir con familias diversas, sobre todo no ambiente familiar, escolar e de amizades, inflúe na construción persoal do concepto de familia, pois facilita o coñecemento, a sensibilización e a aceptación da diversidade familiar. Na medida en que conviven con distintos tipos de familia, os nenos son máis tolerantes e os eu concepto de familia é máis diverso.

Relacións interxeracionais

Tiña moitas ganas de ver miña avoa. Ela ficou en Guatemala.

O aumento de esperanza de vida e a diminución das taxas de natalidade deron lugar a un novo concepto de papel do avó e da avoa co neto ou coa neta, onde poden chegar a convivir até tres ou catro décadas, sendo estas relacións máis duradeiras, exclusivas e simétricas do que antes (Rico et al., 2000) Ademais, a incorporación da muller ao mundo laboral, o aumento do número de separacións e divorcios, xunto coa ausencia duns servizos formais que axuden os pais a coidaren dos fillos, deron lugar a seren os avós quen asumen en numerosas ocasións as tarefas de coidado e educación dos netos, sendo unha fonte de soporte económico, psicolóxico e social para as familias actuais (López, 2011; Megías & Ballesteros, 2011).

Os avós e avoas son unha fonte de amor incondicional e ademais exercen numerosas funcións para con seus netos e netas, como pode ser coidar, transmitir valores, ser modelo de envellecemento, contar historias e tradicións familiares, xogar, mimar, arbitrar cando hai conflitos e intervir en momentos de crise (Rico et al., 2001). Debido á grande heteroxeneidade que caracteriza o papel de avó ou

avoa, as funcións que desempeñan poden variar en función de numerosos factores, como pode ser a idade, o xénero, a distancia entre as respectivas casas, o número de netos e netas, o estado de saúde, o nivel sociocultural, entre outros.

Mozos e migración

Eu xogaba moito a estes xogos con Youssef, mais un día seus pais tiveron que se mudar de vila por traballo.

Ao nivel mundial, unha en cada oito persoas é un emigrante. Isto engloba aproximadamente 214 millóns de emigrantes internacionais e por volta de 740 millóns de emigrantes internos. A xuventude representa unha gran parte dos emigrantes do mundo; cerca dun terzo do fluxo migratorio proveniente de todos os países en desenvolvemento son persoas que teñen entre 12 e 24 anos. Neste grupo encóntranse millóns de nenos menores de 18 anos que migran internamente ou que cruzan as fronteiras, con ou sen seus pais.

Estímase que, nos próximos anos, un número sen precedentes de mozos seguirá este éxodo masivo e alterará aínda máis a dinámica da poboación, influenciados por factores demográficos, desigualdade económica, conflitos violentos, fracaso do estado, desastres naturais, escaseza de recursos e presións ambientais, en particular mudanzas climáticas.

A interculturalidade

Que viñese Yousseff ao meu aniversario sería o mellor regalo de todos.

Grazas ao Consello de Europa e a outras axencias internacionais, desde a década dos 80 do século pasado somos conscientes da necesidade de preparar toda a cidadanía para vivir en sociedades multiculturais, de revisar criticamente os contidos dos currículos escolares e de promover unha educación autenticamente inclusiva, antirracista e equitativa.

Porén, este discurso inscríbese nunhas prácticas europeas, en materia de inmigración (presentada como un problema grave que hai que previr, controlar e resolver; asociada permanentemente a conflictividade e fractura), que desactivan todo o seu potencial transformador para situalo nunha especie de limbo retórico; e nunha reunificación das culturas nacionais por parte dos distintos Estados europeos, presentadas como unha esencia homoxénea desde a antigüidade e unificada de forma natural, cando non son senón o froito da particular configuración moderna dos referidos Estados. Isto colide, por exemplo, no caso español, con todo o relacionado co pobo xitano ou coas realidades nacionais, culturais ou lingüísticas presentes no seu interior, e dificulta calquera abordaxe do intercultural que vaia máis alén do epidérmico.

A educación intercultural non é a educación para inmigrantes, nin a educación para estranxeiros, nin a educación para pobres e marxinalizados, nin a educación para a suma de todo o anterior. Tampouco é a incorporación, ben intencionada mais errada, de elementos, perso-

naxes, producións, doutros mundos, doutras “culturas”, aos contidos escolares das distintas áreas, como se as distintas “culturas” fosen obxectos perfectamente delimitados e obxectivábeis, asociados, segundo convir, aos Estados, aos pobos ou ás relixións, ou como se os currículos escolares non estiveren xa sobrecargados en exceso.

É por esta razón que dicimos tamén que a educación intercultural é un proxecto político e social (como o é, sen dúbida, a educación obrigatoria e básica de calquera país, entanto inscrita no núcleo duro das súas políticas sociais) e non un proxecto estritamente pedagógico, nin exclusivamente axiolóxico, nin unha innovación máis a sumar ás múltiples modas e urxencias que chaman á porta do sistema educativo.

A resocialización do profesorado, Xavier Besalú
<https://www.youtube.com/watch?v=c9J00xEk1MU>

A educación intercultural desde a perspectiva de xénero, Luz Martínez Ten

Con frecuencia, os debates sobre a igualdade de xénero no sistema educativo son relegados a un capítulo á parte ou a unha epígrafe explícita sobre coeducación que acostuman desenvolver mulleres especialistas no tema. Da mesma forma, ao abordar a interculturalidade, a realidade da discriminación coas mulleres desaparece da liña principal do discurso, facéndose unicamente explícita cando se tratan temas moi concretos que fan referencia quer ao conflito cultural, porque constitúen un atentado contra os dereitos fundamentais das mulleres, quer a situacións que son claramente identificábeis como trato diferencial coas alumnas. En educación, tal como ocorre noutros ámbitos, o tratamento da igualdade céntrase exclusivamente en situacións que afectan as mulleres como colectivo. Desta maneira, obvia claramente a categoría de xénero que analiza o papel outorgado a mulleres e homes – e as relacións que se establecen entre ambos – proposto polos distintos modelos de Educación intercultural. A ausencia de análise desde unha perspectiva de xénero non só oculta as situacións de discriminación que viven as mulleres nos diferentes contextos culturais, senón que impiden deseñar un modelo educativo que eduque en igualdade.

A relación entre feminismo e multiculturalidade constitúe un dos elementos imprescindíbeis para o desenvolvemento dun modelo educativo intercultural que incorpore a igualdade de xénero como un fundamento ético irrenunciábel, tanto no concepto mesmo de interculturalidade, como no regulamento educativo, na análise e no deseño, aplicación e avaliación da práctica educativa.

Para comezar, é necesario repensar o modelo intercultural desde unha perspectiva feminista, que centre o debate entre universalismo e diferenza, partindo da vindicación da igualdade entre os sexos. Existe un amplo consenso sobre a importancia do recoñecemento cultural desde unha posición crítica que é preciso transferir para o modelo educativo, desde a perspectiva de xénero.

É difícil desenvolver estratexias concretas se non reflexionamos sobre os valores de igualdade que consideramos fundamentais no

currículo, así como outras decisións que teñen que ver coa xestión e organización do centro.

É necesario incorporar a perspectiva de xénero en todas as variábeis que fan parte da realidade educativa, desde as regras de convivencia, a participación das familias, a educación afectivo sexual, a orientación educativa e profesional do alumnado, até a relación que se establece entre relixión e educación. “O feito de que España se teña convertido, desde hai poucos anos, nun país de destino para grupos de inmigrantes procedentes de diversas partes do mundo, introduciunos plenamente nun mundo de encontros e desencontros culturais. E se hai unha institución en que estas mudanzas sociais se reflecten, esta é a escola: nas aulas teñen lugar tanto conflitos como acordos. Ora ben, a escola pode ser unha institución de reprodución das relacións sociais ou un poderoso instrumento de transformación. A escola pode ser un lugar onde se reproducen as desigualdades culturais ou un espazo onde teñen lugar encontros interculturais.

Este encontro intercultural con fin transformador debe revisar, de forma crítica, aqueles valores, costumes e tradicións que historicamente discriminaron as mulleres, e ensinar a compartir a vida en igualdade. Esa igualdade que está pactada na Declaración Universal dos Dereitos Humanos e sobre a que se debateu amplamente nas diferentes Conferencias Internacionais das Mulleres (a última en Pequín, 1995) e que levou á sinatura dunha Plataforma que defende claramente cáles son os obxectivos que deben ser atinxidos, para as mulleres de todo o mundo.

Fonte: <http://www.escuelasinterculturales.eu/spip.php?article148>

O poder que temos en nós, Zeliha Ünalı

30 de xullo 2015

A miña non é unha historia pintoresca como poderían imaxinar, mais antes unha historia de toma de conciencia e realización persoal. Subir ao tren expreso a Pequín e participar no Foro de ONG na Cuarta Conferencia Mundial sobre a Muller en 1995 foi unha experiencia que mudou a miña vida.

Con máis de 200 mulleres representantes de ONG de 29 países, pasei oito días nun tren transiberiano de Varsovia a Pequín. A duración da viaxe non nos importaba xa que todas estábamos dedicadas a transformar o mundo.

Aos 24 anos, eu era unha estudante de posgraduado, unha das primeiras do programa de Estudos de Xénero e a Muller da Turquía na Universidade Técnica do Medio Oriente. Fun elixida para representar ese programa en Pequín. Observei que nos bolsos que se entregaban á xente estaba impresa unha citación da feminista mundialmente famosa Sue Vinson: “éramos moitas e unha” e “ver o mundo a través dos ollos das mulleres”. Cando lembro eses días, en que me reunía ao redor das carpas con millares de mulleres comprometidas a facer un mundo mellor, inmediatamente dúas palabras veñen á miña mente: irmandade e paz.

Continúo a crer na irmandade, aínda que isto pareza anticuado para as novas xeracións. A Declaración e Plataforma de Acción de Pequín e os cinco anos seguintes axudáronme a comprender o poder que está en nós e que temos como movemento mundial das mulleres.

En 1995, debatemos sobre cómo harmonizar as leis nacionais coa Convención sobre a Eliminación de Todas as Formas de Discriminación contra a Muller e a Plataforma de Acción de Pequín. Hoxe en día, debatemos sobre cómo aplicalas con eficacia e eficiencia. O camiño foi longo. Nestes 20 anos, moitas cousas mudaron para as mulleres na Turquía, mais, por outro lado, non houbo mudanzas substanciais na vida das mulleres turcas. A fins da década de 1990 e comezos da de 2000 houbo mudanzas lexislativas importantes para a consecución da igualdade de xénero. O movemento e as organizacións de mulleres avogaron con éxito a favor das mudanzas no Código Civil, no Código Penal e na lexislación laboral.

Porén, na Turquía dúas en cada cinco mulleres casadas están en risco de ser obxecto de violencia doméstica. Teño a sensación de que na Turquía o entusiasmo pola Plataforma de Acción de Pequín se desvaneceu un pouco, especialmente nos últimos dez anos.

Desde a conferencia de Pequín traballei na área de xénero e desenvolvinme como consultora e activista. Pasei os últimos tres anos nas rexións menos desenvolvidas da Turquía traballando con ONG de mulleres. No meu traballo e na miña carreira, aínda sinto o vento de Pequín que me impulsa para a fronte. Agora estou a traballar no Gabinete do Coordinador Residente das Nacións Unidas en Ankara, a capital da Turquía, como a especialista de xénero. Sinto que me estiven a preparar para este cargo desde o día en que me subín ao Expreso de Pequín e participei no foro das ONG.

Desexo transmitir o espírito de Pequín ás xeracións máis novas. Aínda somos “moitas e unha” e, infelizmente, aínda continuamos a necesitar esforzos locais, mundiais, conxuntos e interxeracionais para facer que o mundo sexa un lugar pacífico e igualitario para todas as persoas.

Para coñecer máis testemuños de mulleres: <http://beijing20.unwomen.org/es/voices-and-profiles/women-of-achievement>

Glosario

Sexo: Refírese ás características/ atributos biolóxicos que distínguén o macho e a femia desde o nacemento.

Xénero: Diferenzas construídas social e culturalmente, aprendidas desde a infancia que son atribuídas a mulleres e homes en función do seu sexo e que xeran situacións de desigualdade e discriminación para coas primeiras.

Estereotipos de xénero: Os estereotipos de xénero son imaxes mentais, trazos e crenzas que atribúen características diferentes (sexual e xenericamente) a mulleres e varóns como grupos. Varían pouco duns lugares a outros: son bastante homoxéneos. Son bipolares: atribúense ás mulleres calidades ou debilidades que son excluídas nos varóns, e viceversa. O paradigma do “humano” é sempre masculino, non existe como referente universal un referente feminino.

Papeis de xénero: Papeis, comportamentos e expectativas atribuídas a mulleres e homes en función do seu sexo e que determinan a súa forma de ser, sentir e comportarse na sociedade.

Patriarcado: Forma de organización cultural, económica, política, social e relixiosa en que a autoridade, poder, liderado e, en xeral, o predomínio, é exercido polos homes sobre as mulleres, as cales se encontran nunha situación de opresión.

Machismo: Actitudes e comportamentos de dominio, prepotencia e superioridade dos homes para coas mulleres, tendentes a manter a orde social en que exercen o poder e en que as mulleres se encontran sometidas, discriminadas e oprimidas.

Feminismo: Corrente ideolóxica, social, cultural, económica e política dirixida a instaurar a igualdade de dereitos e oportunidades entre mulleres e homes.

Micromachismos: Comportamentos e hábitos de dominación e violencia masculina na vida cotiá e nas relacións de parella.

Conciliación da vida laboral e da persoal: Prácticas dirixidas a harmonizar o tempo persoal, familiar e profesional e/ou laboral de mulleres e homes que ten como obxectivo principal apoiar a incorporación das mulleres ao ámbito produtivo e dos homes ao espazo privado ou reprodutivo, favorecendo a igualdade de oportunidades e dereitos.

Igualdade de oportunidades entre mulleres e homes: Situación en que todas as persoas, con independencia do seu sexo, teñen o dereito e a oportunidade de desenvolver as súas capacidades e aspiracións, tomando decisións e desenvolvéndose ao nivel individual e social á marxe das limitacións e papeis de xénero socialmente es-

tablecidos para mulleres e homes que limitan os seus comportamentos.

Coeducación: Proceso intencionado de intervención que potencia o desenvolvemento de alumnos e alumnas partindo da realidade de dous sexos diferentes, e que persegue un desenvolvemento persoal emocional e afectivo e unha construción social común e non enfrontada. Non hai que confundir “coeducación” con “educación mixta”, pois o simple agrupamento de nenas e nenos nas aulas, aínda que imprescindible, non garante un ensino máis xusto e igualitario.

Transversalidade de xénero: Sinónimo de *mainstreaming* de xénero ou abordaxe integrada de xénero, para se referir á responsabilidade de todos os poderes públicos no avance da Igualdade entre mulleres e homes. É a aplicación do Principio de Igualdade de Trato e de Oportunidades entre mulleres e homes ás Políticas Públicas, de modo que sexa garantido o acceso a todos os recursos en igualdade de condicións, sexan planificadas as políticas públicas tendo en conta as desigualdades existentes, e sexan identificados e avaliados os resultados e impactos causados por estas no avance da igualdade real.

Bibliografía

HIDALGO MÁRQUEZ, Mª BELÉN. *Influencia de los estereotipos de género en la descripción psicológica de los personajes que aparecen en el texto de las canciones tradicionales*, en XXI, *Revista de Educación*, 12, Universidad de Huelva, Huelva, 2010, <<http://rabida.uhu.es/dspace/bitstream/handle/10272/5351/b16450176.pdf?sequence=2>>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Inteligencia emocional. Sensibilización y formación básica en inteligencia emocional en el ámbito familiar*, Sycom Training Systems S.L., Bilbao, 2012, <[http://axular.net/download/files/orientacion/escuela_padres/68_La_inteligencia_emocional_en_la_familia\(l\).pdf](http://axular.net/download/files/orientacion/escuela_padres/68_La_inteligencia_emocional_en_la_familia(l).pdf)>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Coeducación: dos sexos en un solo mundo*, Instituto Nacional de Tecnologías Educativas y de Formación del Profesorado (INTEF). Módulo 6 – Proyectos de vida, Madrid, 2012, <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/m6/los_estereotipos.html>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Por preguntar que no quede. Nosotras creamos mundo*, en *Cuadernos de educación en valores* n.º2, Instituto de la Mujer / CIDE, Madrid, 2006, > <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/pdfs/modulo_6.pdf>.

VÁZQUEZ VERDERA, V., J. ESCÁMEZ SÁNCHEZ, e R. GARCÍA LÓPEZ. *Educación para el cuidado. Hacia una nueva pedagogía*, Brief, 2012, <<http://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/viewFile/47172/44235>>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Cómo ser un cole de cuidado. Propuestas para tu centro educativo*, INTERED, 2014, <<http://redciudadaniaglobal.org/noticias/como-ser-un-centro-de-cuidado-propuestas-para-tu-centro-educativo/#.VcnOw3HtlBc>>.

CALERO FERNÁNDEZ, Mª ÁNGELES (coord.). *Contra el currículum ocult. Materials per a la coeducació*, Seminari Interdisciplinari d'Estudis de la Dona, 2009, <http://www.cdp.udl.cat/home/images/pdfs/curriculumocult_web.pdf>.

MARTÍNEZ TEN, LUZ e ROSA ESCAPA GARRACHÓN. *Cómo compartir la vida en igualdad. Guía práctica para chicas y chicos*, <<http://www.mujeresenred.net/IMG/pdf/guiacompartir.pdf>>.

Recursos Educar para unha cidadanía global

Kaidara

www.kaidara.org

Experiencias e recursos educativos elaborados por Oxfam Intermón e membros da Rede de educadores e educadoras para unha cidadanía global. Os recursos poden ser descargados libremente e tanto a web como practicamente todos os materiais están dispoñíbeis en castelán, catalán, vasco e galego.

Pistas para mudar a escola

OXFAM-INTERMÓN (2009). Barcelona

Para construír unha corrente de cidadanía global, responsábel coa humanidade e co planeta, é preciso asentar os fundamentos desde a escola. Quen cultivamos esa convicción no día a día das aulas sabemos que non o temos fácil. O sistema educativo actual ofrece escasas respostas. Necesitamos dun novo modelo, humanista, baseado no diálogo e na convivencia, que constrúa a escola-comunidade, preocupada pola xustiza, aberta ao contorno e ao mundo. O gran desafío reside en construír unha educación para “ser”, e para transformar.

http://www.kaidara.org/gl/recurso/Pistas-para-cambiar-la-_escuela

Centros educativos transformadores: cidadanía global e transformación social

OXFAM-INTERMÓN (2012). Barcelona

Esta publicación recolle e dialoga criticamente con outros modelos educativos que entroncan parcial ou totalmente con este ideal transformador, e concreta itinerarios transformadores viábeis a partir de prácticas a tres niveis: prácticas docentes (ámbito do ensino-aprendizaxe), organizativas (ámbito de organización e relacións), e políticas (ámbito do contorno e da transformación social).

<http://www.kaidara.org/gl/recurso/centros-educativos-transformadores>

Autoría:

Barabara Educació SCCL.

Coordinación:

Begoña Carmona

Rede de Educadores e Educadoras para unha cidadanía global:

A comisión de Conectando mundos da Rede asesora e dá seguimento á elaboración dos contidos desta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera e Arantza Zubizarreta.

Deseño e maquetaxe:

Estudi Lluís Torres

Corrección lingüística:

Albert Nolla

Ilustración:

Espais Telemàtics

Tradución:

Máριο Herrero

Máis informacións sobre a proposta educativa de Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/campanas-educacion/educacion/propuestas-educativas>
- Facebook: “Educar para unha cidadanía global” <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correo: educacion@oxfamintermon.org

Esta obra ten unha licenza Creative Commons

Esta publicación foi realizada co apoio financeiro da Axencia Española de Cooperación Internacional para o Desenvolvemento (AECID), con cargo ao Convenio “**Movemento pola educación transformadora e pola cidadanía global no ámbito da educación formal (código: 14-COI-642)**”. O contido da referida publicación é responsabilidade exclusiva de Oxfam Intermón e non mostra necesariamente a opinión da AECID.